

Manifest ciutadà pel dret a viure a la pròpia llar en un entorn vital acollidor, inclusiu i accessible

23 d'abril de 2020

Les persones i les entitats que signem aquest Manifest, compromeses amb els valors de la dignitat humana, la fraternitat i la llibertat, defensem el dret universal a viure de manera independent i a ser inclòs a la comunitat. Així ho diu la Convenció aprovada per les Nacions Unides. Tota persona ha de poder:

- Triar on vol viure i amb qui vol viure.
- Tenir els suports que necessita.
- Accedir als serveis de la comunitat de manera inclusiva.

Reivindiquem el dret de tota persona a viure en una llar digna, adaptada a les seves necessitats i preferències, on pugui realitzar plenament el seu potencial humà, gaudir de tot tipus de relacions desitjades i contribuir a una prosperitat compartida.

Tanmateix, encara moltes persones acollides en residències no tenen les condicions que serien pròpies d'una llar. Com per exemple tenir espais individuals prou grans per gaudir la intimitat, acollir visites o fer allò que cadascú prefereixi. Quan no es disposa d'aquestes condicions s'intensifiquen les fragilitats existents i es pateix un major risc per la salut, com s'ha fet evident amb l'epidèmia causada pel COVID-19.

L'Organització Mundial de la Salut (OMS), a través del seu director regional, Hans Kluge, ha declarat que les víctimes de coronavirus registrades a les residències de la tercera edat d'Europa, suposen una "tragèdia humana inimaginable". Segons les estimacions d'aquest organisme internacional, "fins a la meitat de les persones que han mort per COVID-19 al continent, vivien en centres residencials de llarga durada".

Una dramàtica i greu situació que en bona mesura és deguda als dèficits dels sistemes de serveis socials, sanitat i habitatge, i també, de manera molt notòria, a l'incompliment sistemàtic, per part de l'Estat, en les dotacions pressupostàries que havien de permetre dotar serveis i suports per universalitzar el dret a l'autonomia personal i l'atenció a les persones en situació de dependència, d'acord amb la Llei 39/2006 de 14 de desembre coneguda com a Llei de la Dependència.

Per això, denunciem aquesta situació i reivindiquem que la societat i les institucions públiques facin tot el que calgui per oferir llars a totes les

persones que avui viuen en residències i les que ho necessitin d'ara endavant.

Cal valorar totes les opcions, des de llars independents i llars compartides amb suports, fins a llars residencials de poques places amb espais individuals, serveis comuns i una atenció professional, ben dotada i de qualitat, que es fonamenti en situar les persones ateses, cada persona, com a centre i fi primordial de la seva actuació.

Cal una millor dotació de recursos, sobretot en els àmbits dels serveis socials, la salut i l'habitatge, i també és necessària una actualització dels models d'atenció, que responguin a una atenció centrada en la persona i el seu desenvolupament humà, més que a una mera assistència, massa sovint força impersonal.

Les persones grans dependents i les persones amb discapacitat volen viure a una llar que sentin pròpia, amb els suports que siguin necessaris i en un entorn comunitari acollidor, accessible i ple d'oportunitats per realitzar totes aquelles activitats que els hi aporten salut, benestar, creixement humà i un ampli ventall de relacions.

I per tot això:

- Reclamem a la Generalitat de Catalunya, als ens locals i a l'Administració de l'Estat, que dotin tots els mitjans al seu abast i prenguin totes les mesures necessàries per fer efectiu el dret reconegut per les Nacions Unides a viure de forma independent i a ser inclòs a la comunitat.
- Ens adreçem a les entitats socials, culturals, veïnals i cíviques, perquè s'impliquin de manera prioritària en la reivindicació del dret a decidir amb qui i on volem viure, sigui quina sigui la nostra edat, condició social o de salut, i també en el progrés cap a una societat més acollidora, accessible i inclusiva.
- Fem una crida a la ciutadania per adherir-se a aquest manifest i a adreçar-se als responsables de les nostres Institucions, perquè es prenguin mesures urgents de resposta i es duguin a terme totes les actuacions al seu abast per fer efectiu aquest dret.

Avui la Declaració Universal dels Drets Humans segueix ressonant als nostres cors, a les nostres consciències, quan proclama que "tots els éssers humans

naixem lliures i iguals en dignitat i drets, i dotats com estem de raó i consciència, hem de comportar-nos fraternalment els uns amb els altres". Des d'aquesta responsabilitat, amb aquest sentit, signem aquest manifest i reivindicuem el dret a gaudir de llars per viure.

Així mateix, de manera coherent amb la denúncia i les reivindicacions d'aquest manifest, també formulem unes bases de fonamentació i un conjunt de propostes adreçades a promoure el dret a una llar per viure. Es tracta de propostes que aportem per la deliberació i el debat ciutadà en àmbits bàsics per l'exercici d'aquest dret, com ara ho són els serveis socials, la salut i l'habitatge.

Fonaments:

1. L'any 2006 les Nacions Unides van aprovar la *Convenció Internacional sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat*¹, de plena aplicació, on es reconeix a tota persona, sense exclusió, "el dret a viure de forma independent a la comunitat". És una convenció que va ser pensada per evitar les discriminacions i la vulneració de drets de les persones amb discapacitat, de les persones grans amb dependència o de les persones amb trastorn mental ingressades en residències, que alhora suposa un dret universal basat en els drets humans i les llibertats civils.
2. Aquest dret comporta que tota persona "disposi de l'oportunitat d'escollir a on i amb qui vol viure, en igualtat de condicions a d'altres persones, i no es vegi obligada a viure segons un sistema de vida específic". I per fer-ho efectiu, s'estableix el mandat a les Institucions públiques competents perquè dotin i facin accessibles una ampla varietat de serveis d'atenció a la llar, de suport residencial comunitari, d'assistència personal, i tots aquells altres que siguin necessaris.
3. Així mateix, l'any 2006 es va aprovar al Congrés de Diputats la Llei 39/2006 de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i suport a les persones en situació de dependència². La llei havia de ser el tret de sortida per universalitzar el dret d'atenció a les persones amb dependència; és a dir, totes aquelles que no poden fer elles soles les activitats bàsiques de la seva vida

¹ Convenció Internacional sobre els Drets de les Persones amb discapacitat
<https://www.who.int/disabilities/media/news/unconvention/es/>

² https://boe.es/boe_catalan/dias/2006/12/16/pdfs/A03550-03564.pdf

diària. Transcorreguts pràcticament quinze anys, des de la seva aprovació, podem concloure que el desenvolupament d'aquest mandat legislatiu no ha comptat amb l'impuls necessari, la dotació i suficiència pressupostària adients, ni amb el traspàs de recursos a les Comunitats Autònomes i als Ens Locals competents en matèria de serveis socials.

4. A Catalunya la Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials³, estableix com a finalitat dels mateixos: "assegurar el dret de les persones a viure dignament durant totes les etapes de la vida mitjançant la cobertura de llurs necessitats personals bàsiques i de les necessitats socials, en el marc de la justícia social i del benestar de les persones", i reconeix diversos principis rectors del sistema públic dels serveis socials; entre els que destaquem: la universalitat, la igualtat, la responsabilitat pública, la prevenció, l'atenció personalitzada integral i el foment de l'autonomia personal. Concretament, aquest darrer, es formula de la següent manera: "Els serveis socials han de facilitar que les persones disposin de les condicions adequades per a desenvolupar els projectes vitals, dins la unitat de convivència que desitgin, d'acord amb la naturalesa dels serveis i llurs condicions d'utilització."
5. Així mateix, la Llei 18/2007, de 28 de desembre, sobre el dret a l'habitatge⁴, estableix que la Generalitat de Catalunya ha de vetllar per garantir "el dret de tota persona a accedir a un habitatge digne que sigui adequat, en les diverses etapes de la vida de cadascú, a la situació familiar, econòmica i social i a la capacitat funcional".
6. De manera més concreta, el Comitè sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat, adscrit a les Nacions Unides, en la seva observació general núm.5 (2017) sobre el dret a viure de forma independent i a ser inclòs a la comunitat⁵, recorda a les institucions públiques competents que tenen "l'obligació immediata d'elaborar estratègies i plans de transició per a substituir tot entorn institucionalitzat per serveis de suport a la vida independent, inclosos plans personalitzats de suport de caràcter inclusiu, i la dotació de pressupostos per a la seva plena activació". I encara, en aquest mateix document, reclama que "es suspengui la utilització de fons públics per a la construcció de centres residencials".

³ <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/4990/1603233.pdf>

⁴ <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/5044/1780454.pdf>

⁵ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/5&Lang=en

7. Per altra banda, l'*Agenda Global 2030 pel Desenvolupament Sostenible*, adoptada l'any 2015 per l'Assemblea General de Nacions Unides, incorpora la promoció dels drets humans de manera transversal i proclama: "Aspirem a un món en el que sigui universal el respecte dels drets humans i la dignitat de les persones, l'estat de dret, la justícia, la igualtat i la no discriminació; on es respectin les races, l'origen ètnic i la diversitat cultural i en el que hi hagi igualtat d'oportunitats perquè pugui realitzar-se plenament el potencial humà i per contribuir a una prosperitat compartida; un món que inverteixi en la seva infància i on tots els nens creixin lliures de la violència i l'explotació; un món en el qual totes les dones i nenes gaudeixin de la plena igualtat entre els gèneres i on s'hagin eliminat tots els obstacles jurídics, socials i econòmics que impedeixen el seu apoderament; un món just, equitatiu, tolerant, obert i socialment inclusiu en el qual s'atenguin les necessitats dels més vulnerables".
8. Fer realitat aquest dret i aquest objectiu global, avalat per les Nacions Unides, no suposa cap utopia, és un repte abastable que ens ofereix un gran potencial per generar un impacte humà, social i econòmic altament positiu. Aprendre a viure i a conviure, de manera oberta i comunitària, amb tota la diversitat que aportem els éssers humans és quelcom d'un valor incalculable, però, a més, les bones pràctiques existents -com ara el *Programa de suport a l'autonomia en la pròpia llar*, el servei de l'assistència personal o les actuacions de rehabilitació d'habitatges de persones amb dependència- han demostrat que aquests serveis i programes generen una gran millora en qualitat de vida a un menor cost que l'ingrés residencial. No obstant cal dotar més recursos pressupostaris i fer una millor regulació d'aquests serveis i programes alternatius a les residències per tal que es puguin estendre. Invertir en llars per viure és invertir en qualitat de vida, en fer possible una societat més inclusiva, però també representa una inversió amb un alt retorn econòmic pel bé comú.
9. I, més enllà d'aquests mandats legals i drets reconeguts, d'aquestes bases pel bé comú, hi ha un altre fonament que resulta primordial: totes les persones volem viure en una llar digna. Disposant, si necessitem suports bàsics, d'aquells serveis i actuacions que ens permetin escollir amb qui estem disposats a conviure i com ens volem relacionar. A casa nostra, si és possible, o bé en una llar compartida que sentim pròpia.

Propostes:

D'acord amb els fonaments exposats, plantegem a la Generalitat de Catalunya i als ens locals competents que, comptant amb la participació de les persones que viuen a centres residencials i de les entitats socials que defensen els seus drets, deliberin i considerin l'aplicació de les propostes següents:

1. Amb caràcter urgent, en el marc de les mesures empreses pel traspàs d'aquests centres residencials al Departament de Salut, considerem imprescindible que es dotin tots els mitjans necessaris per a salvaguardar les vides i la salut de les persones ateses i dels professionals que hi treballen. Inclosos el reforç en professionals sanitaris, els mitjans de protecció i diagnosi, i tot l'equipament sanitari necessari i adient a un entorn residencial. Així mateix s'ha d'assegurar una informació transparent a les pròpies persones i als familiars, així com les mesures de suport emocional i psicològic que siguin necessàries.
2. També proposem al Govern de la Generalitat que reconegui com a centres socio-sanitaris de caràcter comunitari totes les residències d'atenció a persones grans, a persones amb discapacitat, o a persones amb un trastorn mental, i les doti de recursos suficients per a garantir una atenció integrada dels sistemes de salut i de serveis socials.

En aquest sentit considerem que:

- a) Les residències han de comptar amb un protocol obligatori de suport, supervisió i avaluació per part dels Ajuntaments i Consells Comarcals, a través, sobre tot, dels Serveis Bàsics d'Atenció Social (SBAS) -en coordinació amb l'Atenció Primària i Comunitària de Salut (APIC) - i els propis professionals de la residència. Per fer-ho cal una millor dotació de recursos humans, tècnics i materials i un millor finançament públic de les APIC i de les SBAS. Aquesta actuació, així mateix, ha d'incloure un reforç de les funcions que aquests serveis duguin a terme als respectius centres residencials, en aspectes bàsics com ara: el treball social individual i familiar, el suport psicològic i emocional, la dinamització d'activitat a la comunitat i la resposta integrada socio-sanitària.
- b) L'actualització del disseny funcional de les residències no s'ha de limitar a aspectes pràctics relacionats amb l'atenció social i sanitària, sinó que ha d'incloure totes aquelles actuacions i suports que permetin acompanyar i

acomplir les necessitats físiques, emocionals, psíquiques i espirituals de les persones ateses; incloses aquelles actuacions que suposen una garantia perquè tota persona ingressada en una residència gaudeixi de la seva intimitat, i es senti protegit, còmode i lliure.

- c) Cal disposar i aplicar mètodes de treball basats en la Planificació Centrada en la Persona (PCP) i d'avaluació i promoció del conjunt de les dimensions de qualitat de vida, entre les quals són vitals les relatives a l'autodeterminació, els drets i la participació a la comunitat.
- d) Els professionals que treballen en aquests centres o en qualsevol altra servei de suport han de poder incorporar noves competències, suports i recursos. Han de ser millor reconeguts a nivell laboral i salarial. Així mateix són necessaris uns dissenys curriculars que suposin una formació continua i el desenvolupament personal i professional al llarg de tota la seva vida laboral.
- e) Resulta bàsic crear i dotar *Programes de dinamització comunitària* a cada centre residencial, de tal manera que tota persona resident compti amb un ampli ventall d'oportunitats per a sortir i fer vida a la comunitat, d'acord amb les seves preferències i desitjos; així mateix bona part de l'activitat d'aquestes llars residencials ha d'estar oberta a la comunitat de la que forma part.
- f) Les entitats socials, culturals, veïnals i cíviques del territori on estan ubicades les residències són actors clau en tot el relatiu a la participació activa en la comunitat. I per això, a més de les activitats voluntàries que estiguin al seu abast, han de poder incorporar-se en els *Programes de dinamització comunitària* de la respectiva residència i comptar amb el suport i el finançament públic que sigui necessari per a realitzar aquestes funcions.
- g) Són necessàries reformes estructurals en les actuals residències, mitjançant una revisió de les condicions materials i arquitectòniques, per tal de garantir les condicions de lliure elecció, intimitat, vida a la comunitat i salut que serien pròpies d'una llar per viure. En aquest sentit considerem que s'han d'assolir les condicions bàsiques següents: habitacions individuals o, en el seu cas, de parella, amb espai suficient per fer vida i no tan sols per dormir, espais comuns oberts a l'entorn comunitari, dispositius de salut

accessibles i ben dotats, accessibilitat universal en tots els seus espais, reducció del nombre de places fins a un màxim de 24 i un tancament i substitució progressiva d'aquelles residències que no puguin fer aquestes reformes, tot garantint l'atenció a les persones i els llocs de treball.

- h) I darrer, però fonamental, considerem que cap residència ha de quedar fora del sistema de responsabilitat pública. Tota plaça residencial ha d'estar sota el paraigües públic, bé siguin places de titularitat pública o es corresponguin amb una titularitat privada concertada amb la corresponent ordenació, supervisió i inspecció. Així mateix considerem que s'ha d'incentivar i donar un especial suport a la iniciativa social en relació a totes aquelles propostes i experiències que aportin un major valor d'innovació i qualitat en el suport a les persones.
3. També considerem necessari millorar les normes i les eines de valoració de la discapacitat i la dependència que es realitza en relació a cada persona, perquè s'adeqüin als drets reconeguts i als marcs científics actuals; tot aplicant criteris homogenis per tot el territori, amb l'objectiu de garantir la igualtat, l'autonomia i la qualitat de vida i afavorir la integració social.
 4. Els familiars i altres persones que conviuen amb un persona amb intenses necessitats de suport, han de disposar dels serveis i els recursos públics adients; entre els quals, tot tipus de suports pel seu apoderament vital, per la compensació de costos econòmics, però també pel respir i la possibilitat de fer compatibles la cura i el suport a la persona amb el propi projecte vital.
 5. Cal potenciar la cooperació institucional intersectorial entre els diferents actors públics que tenen la responsabilitat de vetllar per la salut, la vida i els drets de les persones ingressades en residències. Una cooperació que ha de comportar una reestructuració, implementació i coordinació dels recursos existents i dels que s'implementin, per a donar respostes locals i comunitàries més eficaces i properes. I més enllà dels imprescindibles serveis i suports de responsabilitat pública, hem de comprometre'ns en una profunda transformació social, per tal de reconèixer la vellesa i la discapacitat com una part essencial d'una existència humana plena, digna i de gran valor social. En aquest sentit, resulta fonamental la interrelació i la cooperació entre les entitats plurals que conformen la salut, el benestar, la cultura i l'educació, per tal que tota persona pugui realitzar els seus projectes vitals, sense patir cap discriminació ni cap soledat no desitjada.

6. Valorem com imprescindible l'actualització, en el menor temps possible, de les *Carteres de Serveis Socials i de Salut*, per tal de disposar d'alternatives reals a l'ingrés residencial, mitjançant un conjunt de serveis, prestacions, programes i productes de suport tecnològic, i també d'ajudes per millores d'accessibilitat i confort dels habitatges. Aquesta actualització de les respectives carteres, entenem que s'ha de fer d'una manera coordinada i integrada per tal d'incorporar, entre altres mesures, l'extensió de l'assistència personal, el suport integral per una vida autònoma a la pròpia llar, els programes de suport a la participació i la vida a la comunitat, les opcions de llars compartides amb suports comuns, i el foment d'iniciatives innovadores de co-habitatge, cooperativisme d'ús en l'àmbit de l'habitatge, així com aquelles altres mesures que ja s'estan implantant, en els països més avançats, d'iniciatives de desinstitucionalització i suport a la vida independent. Així mateix, considerem que aquesta reforma normativa ha de venir acompanyada de millores en la dotació d'equips professionals, ratis i barems econòmics dels serveis concertats, i d'una revisió en profunditat del copagament de serveis, per tal d'evitar situacions de greuge i discriminació.
7. I per fer possible un futur millor, més humà i inclusiu, resulta imprescindible definir i aplicar una *Estratègia de transició per la vida independent i la desinstitucionalització*, que respongui, de manera efectiva, al mandat emès per les Nacions Unides en la *Convenció Internacional sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat*. Hem de fer efectiva aquesta gran transformació, comptant amb tots els actors institucionals i socials que representen a les persones amb discapacitat, a les persones grans i a les persones amb trastorn mental, però també amb la concurrència dels agents socials i dels col·legis professionals, amb el suport dels experts i investigadors en aquests camps, fent, alhora, un bon treball de recerca, innovació i planificació estratègica per una profunda transformació dels sistemes de serveis socials, de salut i d'habitatge.
8. Calen altres reformes per fer això possible, una d'elles en l'àmbit de les polítiques socials d'habitatge. Hem de poder disposar de molts més habitatges socials de qualitat, amb una ampla gama de formats, aplicant de manera efectiva el mandat de la Llei 18/2007 del dret a l'habitatge. I hem de prioritzar la seva dotació per a aquelles persones que a hores d'ara estan vivint en residències o ho faran en un futur proper si no disposen d'un habitatge assequible i accessible. Cal fer més i millor política social d'habitatge pel foment d'una vida independent i la prevenció de la institucionalització

residencial, en format de noves llars disponibles o de suports per a la rehabilitació i accessibilitat de la pròpia llar. Concretament cal definir un *Pla Sectorial d'habitatge per la vida independent a la comunitat* que doni resposta i permeti superar el dèficit actual.

9. També reclamem a l'Estat una actualització de la Llei 39/2006 de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i suport a les persones en situació de dependència, en un marc de col·laboració institucional, que comporti una millora en els seus continguts i una dotació de recursos suficients per tal de poder fer efectiu el dret a una vida independent en la comunitat.

Així mateix, d'acord amb aquesta crida per la llibertat, l'emancipació i la vida independent en una societat més inclusiva, també reivindicuem que:

- a) Els infants i joves amb mesures de protecció administrativa, que ara estan acollits en centres residencials, puguin viure en llars a la pròpia comunitat. En un entorn vital càlid, acollidor i ple d'oportunitats per créixer sans, estudiar, relacionar-se i emancipar-se; de manera que s'acompleixi el dret de totes les persones menors d'edat a rebre l'atenció integral necessària per al desenvolupament de llur personalitat i llur benestar en un context familiar i social, tal com estableix la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència. Pel que serà condició indispensable analitzar la situació actual dels centres residencials de menors tutelats per l'administració i poder vetllar pels drets fonamentals de protecció a la infància, dirigint esforços de coordinació jurídica, educativa i social que dotin de recursos per a la millora i adequació d'aquest infants i adolescents a viure en llars adaptades a les seves necessitats, i en compliment de les característiques descrites al llarg del manifest, segons lleis, drets i adaptacions pel fet de ser menors.
- b) Cap persona que arribi d'un altre país ha de ser internada pel mer motiu d'arribar sense papers en aquest país. Els serveis i recursos per a les persones sol·licitants de refugi i asil han de ser acollidors i inclusius.
- c) Les persones sense llar, o en situacions de greu dèficit d'habitatge, han de comptar amb oportunitats reals de viure a la pròpia llar de manera sana i confortable.

Des del convenciment, per tant, que el progrés humà, la justícia social i la fraternitat han de ser guia per un futur millor, les persones promotores d'aquesta iniciativa, seguint el nostre lliure criteri i a títol personal, fem una crida a la ciutadania i a les entitats socials, cíviques i culturals a signar i difondre aquest manifest; i a reivindicar una actuació decidida i eficaç de les institucions públiques per tal que tota persona tingui garantit el seu dret a una vida independent en un entorn comunitari acollidor, accessible i inclusiu.

Volem llars per viure!